

Furqat: Ma'rifat Yo'lida Hayot va Ijod

Toshkent arxitektura qurilish univerisiteti
Menejment fakulteti 50.24-guruh talabasi

Jumanova Matluba

matlubaahrorovna2209@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada XIX–XX asrlar o'zbek adabiyoti va madaniyatida muhim o'rin tutgan shoir va ziyoli Furqatning hayoti, ijodi va jamiyatdagi ahamiyati o'rganiladi. Maqolada Furqatning ilmga, ma'naviyatga va adolatga bo'lgan intilishi, uning she'rlari va maqolalaridagi ijtimoiy masalalarga e'tibor qaratilgan. Shuningdek, Furqatning ijodi o'zbek adabiyotining rivojlanishiga qo'shgan hissasi ham tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar

Furqat, o'zbek adabiyoti, she'riyat, ma'naviyat, vatanparvarlik, ilm, ijtimoiy muammolar

Asosiy qism

Furqat — o'zbek madaniyati va adabiyotining yorqin namoyandalaridan biri bo'lib, milliy uyg'onish davri adabiyotida alohida o'rin egallaydi. Uning asl ism-sharifi Zokirjon Xolmuhammad o'g'li bo'lib, 1859-yilda Qo'qonda tug'ilgan, 1909-yilda Yorkentda vafot etgan. Furqat shoir va adib sifatida tanilish bilan birga, adabiyotshunos, muarrix, elshunos, mutarjim hamda zamonasining mashhur xattotlaridan biri bo'lgan. U o'z davrida xalqning ma'naviy uyg'onishiga, ta'lim va ilmga bo'lgan intilishini kuchaytirishga xizmat qilgan.

Furqat yoshligidanoq ilm va adabiyotga qiziqib ulg'aydi. Mahallasidagi maktabda savod chiqardi, mudarris va kotiblardan arab tili hamda xattotlik sirlarini o'rgandi. Atigi 8 yoshida Fariduddin Attorning "Mantiq ut-tayr" asarini yod olishi uning iste'dodini yaqqol namoyon etadi. 14 yoshida madrasa talabasi bo'lib, 1873–1876-yillarda madrasa ta'limini oldi. Bu davrda u Alisher Navoiy ijodini, shuningdek, fors

adabiyotining yirik namoyandalari merosini chuqur o'rgandi va fors tilini mukammal egalladi.[1]

Furqat Muqimiy, Muhyi, Zavqiy, Nisbat, Muhayyir kabi shoirlar davrasida shakllanib, qizg'in ijodiy muhitda faoliyat olib bordi. 1876-yilda Yangi Marg'ilon (hozirgi Farg'ona) shahriga borib, savdogar tog'asiga savdo ishlarida yordam berdi, keyinchalik o'zi ham kichik do'kon ochdi. Shu bilan birga, bilimdon ziyoli sifatida xalqning arz-dodini rasmiy idoralarga ariza tarzida bitib berib, mirzalik bilan ham shug'ullandi.

Furqat hayoti davomida xalqning kundalik turmushi, ijtimoiy muammolari va ma'naviy ehtiyojlarini chuqur kuzatdi. U islohotchi ziyolilar bilan yaqin aloqada bo'lib, ularning ilg'or g'oyalaridan ilhom oldi. Shoirning ijodi o'zbek tilining boyligini, xalqning ichki kechinmalari va orzu-intilishlarini badiiy jihatdan yuksak darajada aks ettirib, milliy adabiyot taraqqiyotiga katta hissa qo'shdi.

Furqat ijodiy merosi mazmunan rang-barang va g'oyaviy jihatdan chuqurdir. Uning she'riy asarlari g'azal, muxammas, ruboiy, musaddas va masnaviy janrlarini qamrab oladi. Shoir ijodida ishqiy lirika bilan bir qatorda ijtimoiy-siyosiy ruhdagi asarlar ham muhim o'rin tutadi.[2]

Furqatning mashhur g'azallari orasida "Ko'ngul dardig'a topmayman davo", "Surmadek ko'zlar qora", "Bir nafas", "Do'st", "Istak ko'ngul" kabi asarlar alohida e'tiborga loyiq. Ushbu g'azallarda shoir inson qalbidagi iztirob, muhabbat, sadoqat va hayot mazmuni masalalarini badiiy mahorat bilan yoritadi.

Shoirning muxammaslari orasida "Bahor ayomidur", "Fasli navbahor o'ldi ketub zimiston", "Birov", "Ishq" nomli asarlar ijtimoiy-falsafiy mazmuni bilan ajralib turadi. Ayniqsa, "Bahor ayomidur" muxammasida Furqat bahor timsoli orqali xalqning uyg'onishi, hayotga yangicha nigoh bilan qarash g'oyasini ilgari suradi.

Furqat Navoiy g'azallariga yozgan taxmislari bilan ham adabiyot tarixida muhim iz qoldirgan. Bu asarlarda u ustozga hurmatini namoyon etish bilan birga, an'anaviy she'riyatni yangi ijtimoiy mazmun bilan boyitadi. Shuningdek, Furqat "Bo'ldi" radifli

muxammasi orqali zamonasidagi ijtimoiy adolatsizlik va siyosiy beqarorlikni ochiq tanqid qiladi.

Shoir ijodida vatan va xalq taqdiri mavzusi alohida o‘rin egallaydi. Uning she‘rlarida mustamlakachilik siyosatiga nisbatan norozilik, xalqning og‘ir ahvoli va ma‘rifatsizlik oqibatlari badiiy vositalar orqali ifodalanadi. Bu jihatdan Furqat she‘riyati o‘z davri ijtimoiy hayotining badiiy hujjati sifatida baholanadi.

Furqat ijodi jamiyat hayotiga bevosita ta‘sir ko‘rsatgan. U nafaqat shoir, balki amaliy faol ziyoli sifatida ham tanilgan. Shoir xalqning arz va shikoyatlarini rasmiy idoralarga yetkazib berib, mirzalik qilgani uning ijodiy faoliyati bilan real hayot o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ko‘rsatadi.

Mustaqillik yillarida Furqat xotirasini abadiylashtirish va uning boy merosini keng targ‘ib etish borasida qator muhim ishlar amalga oshirildi. Jumladan, respublikaning turli hududlarida Furqat nomidagi umumta‘lim maktablari, ko‘chalar va madaniyat maskanlari faoliyat yuritmoqda. Shoir nomi bilan ataluvchi Furqat tumani mavjud bo‘lib, bu hududda adib xotirasiga bag‘ishlangan ma‘naviy-ma‘rifiy tadbirlar muntazam o‘tkazib kelinadi.

Shuningdek, Furqat ijodi maktab va oliy ta‘lim muassasalari darsliklari orqali yosh avlodga yetkazilmoqda, uning asarlari asosida ilmiy tadqiqotlar, bitiruv ishlari va dissertatsiyalar yaratilmoqda. Shoir hayoti va ijodiga bag‘ishlangan ilmiy-amaliy konferensiyalar, adabiy kechalar va tanlovlar uning merosini chuqur o‘rganishga xizmat qilmoqda. Furqat asarlari qayta nashr etilib, “Tanlangan asarlar” to‘plamlari orqali keng kitobxonlar ommasiga taqdim etilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, Furqat nafaqat o‘z davrining zabardast shoiri, balki bugungi avlod uchun ham ma‘naviy ibrat maktabidir. Uning xotirasini abadiylashtirish yo‘lida amalga oshirilayotgan ishlar milliy adabiyotimizga bo‘lgan e‘tibor va hurmatning yaqqol ifodasidir. Furqat ijodini o‘rganish va targ‘ib etish esa yoshlarning ma‘naviy kamoloti va milliy o‘zlikni anglashida muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekcha Vikipediya. (n.d.). Furqat. Wikipedia.

<https://uz.wikipedia.org/wiki/Furqat>

Sputnik O'zbekiston. (n.d.). Furqat haqida maqolalar. Sputnik News.

<https://oz.sputniknews.uz>

2. Qayumov, A. (1961). *Furqat: Hayoti va ijodi*. Toshkent: O'zbekiston Fanlar akademiyasi nashriyoti.

3. Karimov, N. (2005). *XIX asr o'zbek adabiyoti tarixi*. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.

Vohidov, E. (Tahrirchi). (2010). *O'zbek adabiyoti tarixi (3-jild)*. Toshkent: Fan nashriyoti.

4. Hayitmetov, A. (1978). *O'zbek mumtoz adabiyoti namoyandalari*. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti.